

**HARBIY XIZMATCHILAR MA'NAVIY DUNYOQARASHINI
TAKOMILLASHTIRISHDA MILLIY VA UMUMINSONIY
QADRIYATLAR INTEGRATSIYASI**

Burxanov Taxir Maxammatjanovich

Harbiy xavfsizlik va mudofaa universiteti professori

p.f.d. (DSc), professor.

Annotatsiya: Mazkur tezisda harbiy xizmatchilar ma'naviy dunyoqarashini takomillashtirishda milliy va umuminsoniy qadriyatlarning o'zaro uyg'unligi, ularning harbiy xizmatchi shaxsini ma'naviy-axloqiy jihatdan shakllantirishdagi o'rni hamda tarbiyaviy jarayondagi ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, milliy qadriyatlar, tarixiy xotira, vatanparvarlik, milliy g'urur, harbiy burch, insonparvarlik, adolat, tinchlik, o'zaro hurmat va mas'uliyat kabi qadriyatlarni harbiy xizmatchilar ongiga singdirishning zamonaviy usullari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: harbiy xizmatchi, ma'naviy dunyoqarash, milliy qadriyatlar, umuminsoniy qadriyatlar, integratsiya, vatanparvarlik, milliy g'urur, harbiy burch.

KIRISH

Bugungi globallashuv, axborot almashinuvi va ijtimoiy jarayonlarning jadal rivojlanishi shaxs ma'naviy dunyoqarashiga turli omillarning ta'sirini kuchaytirmoqda. Bunday sharoitda harbiy xizmatchilarni nafaqat kasbiy jihatdan tayyorlash, balki ularning ma'naviy-axloqiy qiyofasini yuksaltirish, mustahkam hayotiy pozitsiya va barqaror qadriyatlar tizimini shakllantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

Harbiy xizmatchi davlat va jamiyat xavfsizligini ta'minlashga xizmat qiluvchi mas'uliyatli kasb egasi sifatida yuksak ma'naviy fazilatlarga ega bo'lishi lozim. Uning xizmat faoliyatida Vatanga sadoqat, harbiy burchni

anglash, intizom, jasorat, fidoyilik, qonuniylik, o‘zaro hurmat va inson qadr-qimmatini e‘zozlash kabi qadriyatlar muhim o‘rin tutadi.

Shu jihatdan milliy va umuminsoniy qadriyatlarning o‘zaro uyg‘unligi harbiy xizmatchilar ma‘naviy dunyoqarashini takomillashtirishning muhim omillaridan biridir. Milliy qadriyatlar shaxsning tarixiy xotirasi, milliy o‘zligi va Vatanga daxldorlik tuyg‘usini mustahkamlasa, umuminsoniy qadriyatlar uning dunyoqarashini kengaytirib, boshqa insonlar, jamiyat va umuman insoniyat oldidagi mas‘uliyatini anglashiga yordam beradi.

Milliy va umuminsoniy qadriyatlar tushunchasining mazmuni

Qadriyatlar inson va jamiyat hayotida muhim ahamiyatga ega bo‘lgan ma‘naviy, axloqiy, madaniy va ijtimoiy mezonlar majmuasidir. Ular shaxsning dunyoqarashi, xulq-atvori, qaror qabul qilishi va boshqa insonlarga munosabatini belgilashda muhim rol o‘ynaydi.

Milliy qadriyatlar muayyan xalqning tarixiy taraqqiyoti, urf-odatlari, an‘analari, tili, madaniyati, tarixiy xotirasi va ma‘naviy merosi bilan bog‘liq. Vatanparvarlik, milliy g‘urur, kattalarga hurmat, kichiklarga izzat, oila va mahallaga e‘tibor, mehr-oqibat, mehmondo‘stlik, hamjihatlik kabi fazilatlar milliy ma‘naviy qadriyatlarning muhim ko‘rinishlari hisoblanadi.

Umuminsoniy qadriyatlar esa insoniyat taraqqiyoti davomida shakllangan va turli xalqlar uchun umumiy ahamiyat kasb etuvchi ma‘naviy mezonlardir. Insonparvarlik, tinchlik, adolat, erkinlik, qonuniylik, o‘zaro hurmat, bag‘rikenglik, mehr-oqibat va inson qadr-qimmatini e‘zozlash ana shunday qadriyatlardandir.

Mazkur ikki guruh qadriyatlarni bir-biridan ajratib qarash maqsadga muvofiq emas. Chunki milliy qadriyatlarning mazmunida ham umuminsoniy fazilatlar mujassam bo‘ladi. Ayni paytda umuminsoniy qadriyatlar har bir xalqning milliy-madaniy xususiyatlari orqali namoyon bo‘ladi.

Harbiy xizmatchilar ma‘naviy dunyoqarashida milliy qadriyatlarning o‘rni

Harbiy xizmatchilar ma'naviy dunyoqarashini shakllantirishda milliy qadriyatlar alohida tarbiyaviy ahamiyatga ega. Chunki insonning Vatanga munosabati, avvalo, uning tarixiy xotirasi, milliy o'zligini anglash va o'z xalqining taqdiriga daxldorlik hissi bilan bog'liq.

Harbiy xizmatchida milliy o'zlikni anglashning yuksak darajada shakllanishi uning Vatan oldidagi burchini chuqurroq anglashiga zamin yaratadi. Shu sababli harbiy ta'lim va tarbiya jarayonida milliy tarix, madaniyat, adabiyot, san'at va ma'naviy merosdan samarali foydalanish muhimdir.

O'zbek xalqining boy tarixida Vatan himoyasi, jasorat, fidoyilik va xalq manfaatiga xizmat qilish bilan bog'liq ko'plab ibratli misollar mavjud. Buyuk ajdodlarimizning ilmiy, ma'rifiy, davlat boshqaruvi va harbiy faoliyatini o'rganish harbiy xizmatchilarda tarixiy xotira va milliy g'ururni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Bunda tarixiy shaxslarni faqat qahramon sifatida taqdim etish bilan cheklanmasdan, ularning faoliyatini tarixiy sharoit, davlat va jamiyat taraqqiyoti, mas'uliyat, intizom hamda insoniy fazilatlar nuqtayi nazaridan tahlil qilish muhim.

Umuminsoniy qadriyatlarning harbiy xizmatchi shaxsini shakllantirishdagi ahamiyati

Harbiy xizmatchining ma'naviy qiyofasi faqat milliy qadriyatlar bilan belgilanmaydi. U umuminsoniy qadriyatlarni ham chuqur anglashi va amaliy faoliyatida ularga amal qilishi zarur.

Insonparvarlik, adolat, tinchliksevarlik, qonuniylik, o'zaro hurmat, bag'rikenglik va inson qadr-qimmatini e'zozlash harbiy xizmatchining ma'naviy dunyoqarashini boyituvchi muhim qadriyatlardir.

Ayniqsa, harbiy xizmat sharoitida qonuniylik va mas'uliyat tamoyillariga rioya qilish alohida ahamiyat kasb etadi. Harbiy xizmatchi o'z faoliyatida belgilangan qonun va nizom talablariga amal qilishi, xizmat vazifalarini

vijdonan bajarishi, safdoshlari va fuqarolarga nisbatan hurmat bilan munosabatda bo'lishi kerak.

Shu ma'noda umuminsoniy qadriyatlar harbiy xizmatchining dunyoqarashini kengaytirib, uning xizmat faoliyatiga nisbatan ongli va mas'uliyatli munosabatini shakllantirishga xizmat qiladi.

Milliy va umuminsoniy qadriyatlar integratsiyasining pedagogik imkoniyatlari

Harbiy xizmatchilar ma'naviy dunyoqarashini takomillashtirishda milliy va umuminsoniy qadriyatlarni alohida-alohida emas, balki o'zaro integratsiyalashgan holda o'rgatish samarali natija beradi.

Masalan, "Vatanparvarlik" tushunchasi milliy qadriyat sifatida shaxsning o'z Vatani va xalqiga sadoqatini ifodalasa, uning umuminsoniy mazmuni tinchlikni asrash, jamiyat farovonligiga hissa qo'shish, boshqa insonlarning huquq va qadr-qimmatini hurmat qilish bilan uyg'unlashadi.

Shuningdek, "Jasorat" tushunchasini faqat harbiy vazifani bajarishdagi qat'iyat sifatida emas, balki qiyin vaziyatlarda adolat va insoniylik tamoyillariga sodiq qolish fazilati sifatida ham tushuntirish mumkin.

Bunday yondashuv harbiy xizmatchining qadriyatlar haqidagi tasavvurini kengaytiradi va milliy o'zlik bilan umuminsoniy mas'uliyatning o'zaro bog'liqligini anglash imkonini beradi.

Mazkur jarayonda quyidagi metodlardan foydalanish mumkin:

- mavzuli davra suhbatlari;
- bahs-munozaralar;
- muammoli vaziyatlarni tahlil qilish;
- tarixiy voqealarni tahliliy o'rganish;
- "Case-study" metodi;
- rolli mashg'ulotlar;
- kitobxonlik va asarlar muhokamasi;
- multimedia taqdimotlari;

- hujjatli filmlar namoyishi va muhokamasi;
- ijodiy uchrashuvlar;
- mustaqil ta'lim va tadqiqot topshiriqlari.

Masalan, “Milliy qadriyat va umuminsoniy qadriyat o‘rtasidagi bog‘liqlik nimada?”, “Vatanparvarlikning umuminsoniy mazmuni qanday namoyon bo‘ladi?”, “Harbiy xizmatda adolat va mas’uliyatning o‘rni qanday?” kabi savollar asosida munozaralar tashkil etish mumkin.

Harbiy jamoada qadriyatlar integratsiyasini ta’minlash

Harbiy xizmatchilar ma’naviy dunyoqarashini shakllantirish faqat auditoriya yoki ma’naviy-ma’rifiy mashg‘ulotlar bilan cheklanib qolmasligi lozim. Harbiy jamoaning kundalik hayoti ham tarbiyaviy muhit sifatida namoyon bo‘ladi.

Jamoadagi o‘zaro hurmat, hamjihatlik, intizom, adolat, mas’uliyat va inson qadrini hurmat qilish kabi umuminsoniy qadriyatlar milliy jamoaviylik, o‘rtoqlik, kattaga hurmat va kichikka izzat kabi qadriyatlar bilan uyg‘unlashishi kerak.

Bunday muhit harbiy xizmatchilarda o‘zaro ishonchni mustahkamlash, jamoaviy mas’uliyatni oshirish va xizmat vazifalarini hamjihatlikda bajarishga yordam beradi.

Mazkur jarayonda komandirlarning shaxsiy namunasi muhim ahamiyatga ega. Komandirning adolatli, mas’uliyatli, intizomli va hurmatga asoslangan munosabati harbiy xizmatchilar uchun amaliy tarbiya vositasi bo‘lib xizmat qiladi.

Zamonaviy axborot muhitida qadriyatlar tarbiyasi

Bugungi axborot makonida harbiy xizmatchilar turli mazmundagi axborotlarga duch keladi. Shu sababli ularning axborot madaniyati va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish ma’naviy tarbiyaning muhim yo‘nalishlaridan biridir.

Milliy va umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan mustahkam dunyoqarash shaxsga turli axborotlarni mazmunan tahlil qilish, ularning ijtimoiy va ma'naviy ahamiyatini baholash imkonini beradi.

Shu nuqtayi nazardan, harbiy xizmatchilarga milliy tarix, madaniyat va qadriyatlarni zamonaviy multimedia vositalari orqali yetkazish, tarixiy hujjatlar, ilmiy-ommabop materiallar, hujjatli filmlar va elektron ta'lim resurslaridan foydalanish samarali hisoblanadi.

Bunda asosiy maqsad faqat axborot berish emas, balki harbiy xizmatchida mustaqil fikrlash, ma'lumotni tahlil qilish va ma'naviy nuqtayi nazardan baholash ko'nikmasini shakllantirishdan iborat.

Amaliy takliflar

Harbiy xizmatchilar ma'naviy dunyoqarashini takomillashtirishda milliy va umuminsoniy qadriyatlar integratsiyasini kuchaytirish uchun quyidagi yo'nalishlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

1. Ma'naviy-ma'rifiy mashg'ulotlarda milliy va umuminsoniy qadriyatlarni o'zaro bog'liq holda yoritish.
2. Harbiy xizmatchilarning tarixiy xotirasi va milliy o'zligini mustahkamlashga yo'naltirilgan tadbirlarni tizimli tashkil etish.
3. Vatanparvarlik, insonparvarlik, adolat va mas'uliyat tushunchalarini amaliy vaziyatlar orqali tushuntirish.
4. Milliy tarix va madaniyatga oid materiallardan zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida foydalanish.
5. Harbiy jamoalarda o'zaro hurmat, hamjihatlik va adolatga asoslangan ma'naviy muhitni shakllantirish.
6. Harbiy xizmatchilarda axborot va media savodxonlikni rivojlantirish.
7. Kitobxonlik, tarixiy-ma'rifiy tadbirlar va ijodiy uchrashuvlarni kengaytirish.

8. Komandirlarning shaxsiy namunasini tarbiyaviy jarayonning muhim vositasi sifatida kuchaytirish.
9. Harbiy xizmatchilarning mustaqil fikrlashi va qadriyatlar yuzasidan o'z pozitsiyasini asoslay olish ko'nikmalarini rivojlantirish.
10. Ma'naviy-ma'rifiy ishlarning natijadorligini muntazam tahlil qilish va takomillashtirib borish.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, milliy va umuminsoniy qadriyatlar integratsiyasi harbiy xizmatchilar ma'naviy dunyoqarashini takomillashtirishning muhim shartlaridan biridir. Milliy qadriyatlar harbiy xizmatchida Vatanga daxldorlik, tarixiy xotira, milliy g'urur va sadoqat tuyg'ularini rivojlantirsa, umuminsoniy qadriyatlar uning dunyoqarashini kengaytirib, insonparvarlik, adolat, tinchlik, qonuniylik va o'zaro hurmat kabi fazilatlarni mustahkamlaydi.

Ushbu qadriyatlarning o'zaro uyg'unligi natijasida harbiy xizmatchida nafaqat milliy o'zlikni anglash, balki jamiyat va insoniyat oldidagi mas'uliyatni tushunishga asoslangan yaxlit ma'naviy pozitsiya shakllanadi.

Shu bois harbiy ta'lim va tarbiya jarayonida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni bir-biriga qarama-qarshi qo'yish emas, balki ularning o'zaro boyituvchi va to'ldiruvchi jihatlaridan samarali foydalanish zarur. Ayniqsa, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar, tarixiy-madaniy meros, kitobxonlik va axborot vositalaridan kompleks foydalanish ushbu jarayon samaradorligini oshirish imkonini beradi.

Natijada ma'naviy jihatdan yetuk, Vatanga sadoqatli, harbiy burchini chuqur anglaydigan, qonuniylik va insonparvarlik tamoyillariga amal qiladigan, milliy qadriyatlarni hurmat qilgan holda umuminsoniy qadriyatlarga ochiq bo'lgan harbiy xizmatchi shaxsini shakllantirish uchun zarur ma'naviy-pedagogik muhit yaratiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Yangi tahrir. Toshkent, 2023.
2. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni.
3. O‘zbekiston Respublikasining harbiy xizmat va harbiy xizmatchilar faoliyatiga oid qonunchilik hujjatlari.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshirishga oid farmon va qarorlari.
5. Pedagogika va psixologiya bo‘yicha darslik va o‘quv qo‘llanmalar.
6. Harbiy pedagogika va harbiy psixologiyaga oid ilmiy-uslubiy adabiyotlar.
7. Milliy va umuminsoniy qadriyatlar, ma’naviy-axloqiy tarbiya masalalariga oid ilmiy tadqiqotlar.

